

АННОТАЦІЯ

**ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ
ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**

Данная статья рассматривает понятие дистанционного образования, указывает на преимущества и недостатки новейших технологий в процессе изучения иностранных языков, в частности дистанционного изучения иностранного языка.

Ключевые слова: *информационные технологии, изучение иностранных языков, условия, дифференциация.*

THE SUMMARY

**FEATURES OF DISTANCE EDUCATION IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN
LANGUAGES**

This article examines the concept of distance education, points out the advantages and disadvantages of new technologies in the process of learning foreign languages, and in particular distance learning of a foreign language.

Key words: *information technology, foreign languages, provided differentiation.*

УДК 159.924.7

**СИСТЕМА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ ЯК ФАКТОР
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ПРОФІЛЬНИМ САМОВИЗНАЧЕННЯМ
СТАРШОКЛАСНИКІВ І ТИПАМИ БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ**

МАРЦЕНЮК М.О., КАПТАН О.В.
Мукачівський державний університет

В статті розглядаються особливості профільного самовизначення старшокласників та фактори, що гальмують або сприяють цьому процесу. Висвітлюється роль сім'ї, дитячо-батьківських стосунків, стилів сімейного виховання у формуванні особистості старшого школяра та їх зв'язок з профільним самовизначенням старшокласників.

Ключові слова: *профільне самовизначення, юнацький вік, вікова криза, ідентичність, дитячо-батьківські стосунки, сімейне виховання.*

Соціально-економічні трансформації, характерні для сучасного українського суспільства, зумовлюють суттєві зміни умов «соціальної ситуації», відповідним чином позначаючись на образі профільного самовизначення старшокласника. Йдеться, зокрема, про зміни, що мають місце у сфері трудової діяльності, виробничих відносин, коли ринок праці вносить свої корективи у затребуваність робітничої сили, чітко регламентує так звану «моду» на професії, які користуються попитом у різних галузях соціального буття. Як наслідок, старшокласники доволі часто не опиняються в тій соціальній ситуації розвитку, яка адекватно сприяла б формуванню у них особистісно-спрямованої на професійний вибір мотивації. Причина цього полягає в тому, що сучасні учні не встигають за стрімкими змінами в соціумі й доволі часто виявляються не підготовленими до самостійної професійної життєдіяльності.

За своєю сутністю профільне самовизначення характеризується активною позицією особистості, тобто прагненням до творчої діяльності, самопрояву і самоствердження в професійній діяльності; спрямованістю, тобто стійкою домінуючою системою мотивів, переконань, інтересів, ставлень до знань і вмінь, якими людина

оволодіває, соціальних норм і цінностей; розвитком самосвідомості; уявленнями про себе, свої здібності, особливості характеру. Важливим фактором успішності профільного самовизначення старшокласників є сімейні ідеали, інтереси, настанови, цінності, які втілюються у виховному потенціалі батьків і набувають вияву в батьківсько-дитячих взаєминах, стилях сімейного виховання. Сім'я має забезпечити умови, які стимулювали б зростання дитини, внаслідок якого вона могла б самостійно взяти на себе відповідальність за той чи інший професійний вибір.

Об'єкти та методи дослідження

Психологічні складові впливу батьків на дитину, профільне самовизначення в старшому шкільному віці у вітчизняній психології вивчалися багатьма вченими. Вивчення даної проблеми представлені як: концепції розвитку особистості (Л. Виготського, К. Абульханової-Славської, О. Бодальова, Л. Божович, П. Гальперіна, О. Леонтьєва, К. Платонова, С. Рубінштейна, Р. Немова); психологічні механізми здійснення профільного вибору в старшому шкільному віці (Т. Бухаріна, Ю. Вавилова, В. Москалюка, А. Тишківської); психологічні компоненти профільного самовизначення особистості: професійна мотивація, міжособистісні відносини (Г. Андрєєва, Л. Божович, Е. Борисова, В. Століна); «професійний розвиток особистості» (В.Полякова, Н.Побірченка, М. Пряжнікова, В.Рибалко, В. Сидоренка); вивчення проблем вибору майбутньої професійної діяльності школярами в умовах профільного навчання (Д.Закатновим, О.Коберником, І.Сотніченком, Г. Терешуком); методологічні підходи у наданні психолого-педагогічної допомоги особистості у проблемних ситуаціях (О.Бондаренко, Л.Деркач, В. Панок, Т. Яценко).

Дослідники, які займаються вивченням ролі сім'ї у профільному самовизначенні старшокласників, відзначають, що на цей процес вагомий вплив справляють: відносини з батьками загалом і ті, що пов'язані з професійним майбутнім дитини (Є. Клімов); соціальний статус, матеріальне забезпечення родини, рівень освіченості батьків (Л. Мітіна); прихильність батьків до дитини, що зумовлює активізацію її ініціативи, автономності, сприяє опануванню навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності (М. Бикова, О. Смирнова); стиль виховання, ціннісні пріоритети батьків (О. Волкова, В. Носков, О. Сухова); стереотипи виховних настановлень батьків, серед яких провідне місце посідають вимоги послууху і підпорядкування, власний індивідуальний досвід без урахування його прийнятності для дитини (Л. Пономаренко).

Вагомі напрацювання щодо впливу сімейного виховання на профільне самовизначення школярів містяться в науковому доробку зарубіжних науковців, а саме Е.Еріксона, Е.Фромма, К.Роджерса, А.Маслоу.

При цьому взаємозв'язок типів батьківських стосунків і профільного самовизначення, що розкривається при дослідженні особистісних особливостей старшокласників в процесі прийняття рішення щодо вибору професії, практично не розглядався.

Об'єктом нашого дослідження виступає профільне самовизначення старшокласників.

Предметом дослідження є типи батьківських стосунків (дитячо-батьківських відносин) і їх зв'язок з профільним самовизначенням старшокласників.

Дослідження ґрунтується на структурно-логічному аналізі та узагальненні науково-теоретичних та методологічних джерел, присвячених вирішенню окресленої проблеми.

Постановка задачі

Профільне самовизначення в старшому шкільному є психологічно необхідним, оскільки визначаючи не тільки успішність подальшого життєвого шляху особистості, а і її психічне здоров'я.

Основним завданням даної роботи є аналіз психологічних складових впливу сім'ї і батьків на дитину та профільне самовизначення в старшому шкільному віці.

Результати та їх обговорення

Одна з найскладніших проблем, яка постає перед учнем старшої школи – вибір майбутнього профілю. Його вирішення є важливою як для юної особистості, так і для батьків: від правильного вибору профілю залежить успіх дитини в житті, її самореалізація [14].

Важливу роль у формуванні життєвих планів старшокласників відіграють батьки. Саме батьки найчастіше визначають профільну направленість своїх дітей. Більшість учнів обирають профіль навчання самостійно чи за порадою батьків, керуючись передусім можливістю поглибити знання з предметів, екзамен з яких складатиметься при вступі до ВНЗ. Обираючи профіль навчання, учень має усвідомити, що він майже визначає загальний профіль майбутньої трудової діяльності [10].

Особливість дітей старшого шкільного віку – різноманітність захоплень: вони охоче відвідують різні предметні гуртки, секції, однак через деякий час міняють свої уподобання. У процесі навчальної, ігрової та інших видів їхньої діяльності формуються пізнавальні інтереси та мотиви пізнання [4].

В.Г. Казанська пише, що процес вибору профілю тісно пов'язаний з формуванням ідентичності [9]. Ідентичність – це відчуття власної totoжності своєму життєвому шляху і своєму місці в суспільстві, тобто образ «Я – в майбутньому» [11]. Це ототожнення себе з певною профільною групою людей, прийняття їхніх цінностей, усвідомлення себе членом цієї групи, визначення своєї подальшої освіти. Для старшокласника процес формування totoжності нелегкий. Він постійно звіряє свої можливості з тим, що потрібно, з тим, що виходить і як асоціюється іншими. Невідповідність між ними створює відчуття труднощів, непотрібності і призводить до депресії. В період старшого шкільного віку учень входить у стан п'ятої вікової кризи, яка закінчується або освоєнням ідентичності, або змішанням ролей [11,13].

Є чотири стани ідентичності [11].

1) Розмита, дифузна ідентичність. Даний стан характерний для тих, хто не має мети, переконань і не намагається їх формувати. Стан п'ятої кризи вони не переживали, над майбутнім не замислюються, демонструють відчуження від своїх батьків, індивідуальні. Це пов'язано з тим, що саме батьки не виявляють активного інтересу до справ і майбутнього своїх дітей.

2) Передчасна ідентичність. Характеризується тим, що старшокласник формально обирає мету, цінності, але у нього відсутнє внутрішнє переконання у вірності даного вибору, бо зробив він цей вибір не сам, а під впливом батьків. Старшокласники з передчасною ідентичністю характеризують своїх батьків як авторитарних, вважають, що батьки ставлять дуже високу мету, але не допомагають її досягти. Батьки в таких сім'ях прищеплюють своїм дітям моральні цінності, але на рівні законів і правил. Вони все вирішують за своїх дітей. Допоки старшокласники живуть в таких умовах, передчасна ідентичність є адаптованою поведінкою і змінюється вона лише зі зміною стосунків у сім'ї.

3) Стан мораторію. Буває у старшокласників, які знаходяться в кризі ідентичності і активно намагаються вийти з неї, шукають альтернативних варіантів. Їхні батьки менш авторитарні, стосунки з ними амбівалентні (подвійні), тобто постійно коливаються між невдоволенням і любов'ю, автономністю і підкоренням. Діти в таких сім'ях більш вільні у своєму виборі, ведуть боротьбу за свою незалежність, і, як правило, переходять до досягнутої ідентичності.

4) Досягнута ідентичність. Цим статусом володіє старшокласник, який пройшов через кризу, сформував певну сукупність знань про себе, свою мету, цінності,

переконання. Сім'ї підлітків з досягнутою ідентичністю – люблячі, турботливі рідні, які ставляться до своїх дітей, як до особистостей. Погляди на проблеми між батьками і дітьми збалансовані. У них може бути деяка амбівалентність у стосунках, але звинувачень, індиферентності не існує. Досягнута ідентичність дає старшокласнику позитивну базу для успішного проходження наступного життєвого етапу.

На профільний вибір старшокласників мають вплив батьки, зокрема [5]:

1) Профілеорієнтаційна спрямованість батьків (ставлення, мотиви); залучення дітей до своєї професійної діяльності; уявлення (плани, бажання) батьків про майбутній трудовий шлях дитини;

2) Обґрунтування (мотиви) цих уявлень;

3) Знання батьками індивідуально-психологічних особливостей дитини (інтересів, нахилів, здібностей та інших психологічних якостей) у контексті вибору майбутньої професії.

У нашій роботі ми спираємося на визначення А.Я. Варги, яка описує тип батьківських стосунків як цілісну систему різноманітних почуттів по відношенню до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з дитиною, особливостей сприйняття і розуміння характеру дитини, її вчинків»[1]. З психологічної точки зору, батьківські стосунки – це педагогічна соціальна установка по відношенню до дітей, що включає в себе раціональний, емоційний і поведінковий компоненти. Тип батьківських стосунків має великий вплив на розвиток особистості в цілому, а також на профільне самовизначення старшокласника. Коли батьки чекають від дітей занадто багато, у дітей розвивається страх поразки і знижується самооцінка. Підлітки «мстять» надмірно вимогливим батькам небажанням навчатися. Оскільки як би вони не вчилися, батьки залишаються незадоволеними, і діти перестають навіть намагатися. Можливо й зворотне, що також шкідливо: якщо батьки ніяк не підтримують своїх дітей, не заохочують, недооцінюють, не намагаються їх стимулювати, то діти і поведуться відповідно. Деякі батьки настільки захоплені собою і своїми справами, що їх узагалі не цікавить успішність дітей. Інші надто толерантні батьки навіть і не очікують послуху від своїх дітей, які тому і поняття не мають про дисципліну. А значить і мотивації до вибору профілю навчання у них не розвивається ніякої. Діти, оточені надмірною турботою своїх батьків, також неохоче вибирають профіль свого навчання. Вони не вміють ставити перед собою цілі, не вміють працювати в напруженій ситуації. Все добре в міру [4,7].

Найбільш детально та точно взаємозв'язок типу батьківських стосунків і профільного самовизначення описав американський психолог і соціолог Ф. Райс [14]:

1. Пряме наслідування професії батьків заради продовження сімейного бізнесу. Батьки впливають на інтереси і заняття дітей із самого раннього віку, заохочуючи або засуджуючи їх інтереси і захоплення, впливаючи своєю сімейною атмосферою, своїм прикладом, вони спрямовують або обмежують вибір своїх дітей, наполягаючи на продовженні або припиненні навчання, на визначенні школи або вузу, визначенні спеціалізації та ін. Внутрішні мотиви впливу у батьків можуть бути різними. Батьки можуть не усвідомлено прагнути реалізувати свої професійні мрії через дітей, керуватися матеріальними мотивами, бажанням, щоб дитина досягла більш високого соціального статусу, ніж вони самі змогли досягнути та ін. Батьки можуть несвідомо впливати на вибір дітей своїми оцінками певного виду діяльності або певного профілю;

2. Рівень освіти матері або високий професійний статус батька.

3. Батьки впливають на інтереси і заняття дітей з самого раннього віку, цілеспрямовано пропонуючи їм ігровий матеріал, заохочуючи або засуджуючи їхні інтереси, захоплення, заняття. Впливає також внутрішньо-сімейна атмосфера.

4. Батьки створюють рольові моделі, яким слідує діти. Навіть тоді, коли батьки і не прагнуть вплинути на вибір дітей, це відбувається, особливо якщо дитина тісно ідентифікує себе з кимось із батьків.

5. Батьки іноді спрямовують, зумовлюють чи обмежують вибір своїх дітей, наполягаючи на певному профілі, спеціалізації. Батьки, що чинять так незалежно від здібностей, інтересів та бажання дітей можуть приректи їх займатися справою, до якої вони зовсім не пристосовані. Найчастіше старшокласники не відважуються заперечувати батькам через те, що самі не знають, чого хочуть. Деякі старшокласники занадто залежні від волі батьків і невільні в прояві власної ініціативи, самостійності в певних ситуаціях. Прийняття рішень такими дітьми часто обумовлене емоціями і являється реакцією батьків. Або ж батьки не очікуючи від дитини успіхів в якійсь певній справі, дають їй невисоку освіту, обмежуючи для них таким чином можливість професійного вибору.

6. Непрямий вплив батьків. Батьки хочуть, щоб діти вибрали собі профіль який допоможе вибрати собі професію за тим статусом, що і їхній або ж за статусом вище;

7. Впливає також те, як батьки відносяться до певного виду діяльності. Вплив є сильнішим тоді, коли ціннісні орієнтації батьків та дітей збігаються.

8. Старшокласники більш схильні погоджуватися з думкою батьків, коли між ними немає розбіжностей щодо майбутньої освіти. Існують дослідження, які показали, що якщо рівень освіти та професійний статус батьків досить високі, то це сприяє згоді дітей з їхньою думкою з приводу вибору профілю.

На думку Д.М. Ісаєвої, те, як старшокласник визначиться з профілем своєї майбутньої професії за допомогою батьків, залежить від типу батьківських стосунків у сім'ї. У зв'язку з цим вона виділяє три типи батьківських стосунків: демократичний, авторитарний і поблажливий (ліберальний) [2, 3, 6].

Демократичний тип. Особливістю цього типу стосунків є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Батьки завжди пояснюють мотиви вибору профілю який має вибрати старшокласник, заохочують до обговорення з старшокласником; влада використовується лише в міру необхідності; батьки встановлюють правила і твердо втілюють їх у життя, але не вважають себе безгрішними: вони прислухаються до думки дитини, хоч і не діють виключно відповідно до її бажань. Демократичні батьки цінують у поведінці дитини самостійність і незалежність вибору профілю самовизначення. Вони надають їй право бути самостійною у якихось сферах свого життя, не зачіпаючи її прав, одночасно вимагають виконання обов'язків. Контроль, заснований на теплих почуттях і розумній турботі; вона часто прислухається до пояснень, чому не варто обирати цей чи інший профіль навчання. Формування дорослості за таких відносин проходить без особливих переживань і конфліктів [14].

Загальна атмосфера в сім'ї, що пов'язана з демократичними відносинами між батьками та дітьми має істотний вплив на цілі та надії молодих людей, пов'язаних з вибором їхнього профілю. А саме, коли батьки стежать за навчанням дітей в школі і виявляють великий інтерес до їх майбутнього, то старшокласники ставлять перед собою завдання досягнення високого освітнього рівня, що, в свою чергу, впливає на їхні плани щодо вибору майбутнього профілю.

Авторитарні батьки вимагають від дитини беззаперечного підпорядкування старшокласника у виборі профілю навчання, який запропонували вони і не вважають, що повинні їй пояснювати причини своїх вказівок. Вони жорстко контролюють усі

сфери життя, причому можуть це робити і не цілком коректно. Насправді авторитарні батьки – не обов'язково диктатори й деспоти, вони можуть бути дуже люблячими і ніжними, але у стосунках з дитиною на перше місце ставлять свою потребу бути поруч, контролювати життя дитини, приймати за неї рішення у визначенні майбутнього профілю самовизначення. З одного боку, це забезпечує певний психологічний комфорт: можна менше хвилюватися за дитину, не боятися, що вона наробить помилок. Але з іншого боку, надмірний батьківський контроль у виборі профілю унеможливило розвиток самостійності старшокласника: він не може навчитися ініціативності, відповідальності, наполегливості, самоконтролю. Діти в таких сім'ях зазвичай замикаються, і їх спілкування з батьками порушується. Частина дітей йде на конфлікт, але частіше діти авторитарних батьків пристосовуються до вибору профілю самовизначення і стають невпевненими у собі, менш самостійними. Адже самоповага і впевненість у собі формуються лише за умови, що старшокласник має можливість сам вибрати свій майбутній профіль навчання. В умовах постійного керування з боку батьків такою метою може стати лише протистояння дорослим, рішення не підкоритись їхнім вимогам. Якщо старшокласник вибирає собі профіль самовизначення, який суперечить вибору батьків – виникає конфлікт з батьками, якщо ж батьки зможуть «переламати» дитину – у неї розвивається почуття власної неспроможності, пасивність, безініціативність, безвідповідальність [5, 13, 14].

Для того, щоб зберегти стосунки зі своїми дітьми і водночас підтримувати їх впевненість у собі й самостійність, необхідно обмежити зону свого контролю, поступово передаючи старшокласникам відповідальність за вибір свого профілю. Це може бути досить серйозним психологічним випробуванням для батьків: адже дитина може наробити помилок, які доведеться потім виправляти.

Таким чином, батьки стоять перед вибором: подбати про власний спокій і утримати дитину від самоствердження чи дати підростаючій особистості певну свободу, щоб вона могла розвиватись, учитись на своїх досягненнях і помилках. Щоб зберегти психологічний контакт із старшокласниками, батьки повинні враховувати дорослішання дітей, відмовляючись від авторитарних методів виховання, навіть якщо вони здавалися раніше успішними.

Ліберальний тип — характеризується наданням повної самостійності у виборі профільного самовизначення дітям. Ліберальне ставлення батьків могло б сприяти успішному самовизначенню і формуванню відповідальної позиції особистості. Але для цього особистості потрібно вже мати чітку систему власних орієнтирів: цілі, принципи, морально-етичні еталони тощо. Оскільки суб'єктивна картина світу в старшому віці лише формується, то старшокласники потребують допомоги для орієнтування в складному і великому світі майбутньої професії.

Більш за все старшокласникам хотілося б бачити в батьках друзів та радників. При всьому їхньому прагненні до самостійності юнаки та дівчата гостро потребують життєвого досвіду та допомоги старших у виборі майбутнього профілю самовизначення. Сім'я залишається тим місцем, де підліток відчуває себе найбільш спокійно та впевнено, саме наявність такого «тилу» дозволяє підростаючій особистості набувати соціального досвіду, відповідальності і впевненості у собі [5].

Важливо, щоб дитину і в старшому віці оточувала любов і підтримка. Якщо дитина відчуває любов батьків, то вона від початку життєвого шляху має міцну основу для позитивної Я-концепції. Якщо ж з боку батьків вона бачить тільки критику, відторгнення, зневажливе ставлення до себе, то це неодмінно вплине на самоприйняття і самооцінку особистості. Підтримка сім'ї у виборі профілю самовизначення найбільше сприяє формуванню позитивної емоційної цілісності, впливає на рівень загальної самооцінки старшокласника [14].

Таким чином, взаємозв'язок між типом батьківських стосунків і профільним самовизначення дуже тісний. Батьки мають значний вплив на вибір профілю своїми дітьми. Мабуть немає таких батьків, яким було б байдуже на майбутнє своїх дітей та на їхнє профільне самовизначення. При цьому одні активно втручаються в цей процес, радять, наполягають, наймають репетиторів, інші – тільки радять, залишаючи право на остаточний вибір дітям. В одних випадках батьки прямо радять який профіль обрати, інші – тільки радять, залишаючи право на остаточний вибір дітям. В одних випадках батьки прямо радять який профіль обрати, в інших – вказують лише на певну область, в якій їхні діти можуть себе реалізувати або ж розповідають про свою професію.

Висновки

Профільне самовизначення як психологічне явище виникає на межі старшого підліткового і раннього юнацького віку; потреба в профільному самовизначенні являє собою потребу у формуванні системи, у якій сконцентровані уявлення молодої людини як про себе (Я-концепція), так і про оточуючу дійсність; профільне самовизначення лежить в основі процесу самовизначення в старшому підлітковому та юнацькому віці і визначає розвиток всіх інших видів самовизначення, у тому числі і професійного; Я-концепція є одним з факторів профільного самовизначення старшокласника.

Взаємозв'язок типів батьківського ставлення і профільного вибору старшокласника представляє собою складний психологічний феномен, що інтегрує в своєму полі кілька модельних ситуацій: «профільне самовизначення старшокласника відбувається під впливом професійного прикладу батьків», «профільне самовизначення старшокласника відбувається під впливом батьківських настанов», «профільне самовизначення старшокласника відбувається під впливом поєднання професійного прикладу і настанов батьків», «профільне самовизначення старшокласника відбувається автономно, без урахування професійного прикладу і настанов батьків», «старшокласник відчуває труднощі у здійсненні профільного самовизначення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаров А.И. Принятие детьми роли родителей в зависимости от характера семейных отношений / А.И. Захаров // Теоретические и прикладные проблемы познания людьми друг друга. – М.: Просвещение, 2006. – С. 106-108.
2. Исаева О.М. Психологические характеристики личностного выбора старшеклассников в условиях профильного обучения: автореф. дисс. канд. психол. наук /О.М.Исаева. – Тамбов: ТГУ им.Г.Р.Державина, 2006. – 24 с.
3. Карклина С.Э. Проблемы семейного воспитания / С.Э. Карклина. – М.: Советская Россия, 2003. – 207с.
4. Кон И.С. Психология старшеклассника: Пособие для учителей. — М.: Просвещение, 1980. – 265 с.
5. Кравченко Т.В. Вплив батьків на професійне самовизначення /Т.В. Кравченко // Збірник наукових праць. 2012. – Вип. 16. – Книга 1. – С.145-153.
6. Крайг Г. Психология развития / Пер. с англ. Г. Крайг. –[9-е изд.] - СПб.: Питер, 2005 - 940 с.
7. Крягжде С.П. Психология формирования профессиональных интересов / С.П. Крягжде. Вильнюс, 2008. – 196с.
8. Кухарчук А.М. Профессиональное самоопределение учащихся / А.М. Кухарчук, А.Б. Ценципер. — Минск: ПНК ИРЛ, 1998. – 244 с.
9. Леонтьев Д.А. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего / Д.А. Леонтьев // Вопросы психологии. – 2001. – №1. – С.57-66.
10. Лысогорская М.В. Типы родительской семьи и особенности внутриличностного ценностного конфликта у подростков: автореф. дисс. канд. психол. наук / М.В. Лысогорская. Ярославль: ЯрГУ им. П.Г. Демидова, 2001. – 22с.
11. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П. Поваренков. М.: УРАО, 2002. – 160с.
12. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С. Пряжников. М.: «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2003. – 256с.

13. Самоукина Н.В. Психология и педагогика профессиональной деятельности / Н.В. Самоукина. – М: Психотерапия, 2000. – 384с.

14. Шафигубдинова М.Р. Взаимосвязь родительских отношений и профессионального самоопределения старшеклассников /М.Р. Шафигубдинова // Практический психолог, 2005. – №4. – С.16-23.

АННОТАЦИЯ

СИСТЕМА ДЕТСКО-РОДИТЕЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ КАК ФАКТОР ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ПРОФИЛЬНЫМ САМООПРЕДЕЛЕНИЕМ СТАРШЕКЛАСНИКОВ И ТИПАМИ РОДИТЕЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ

В статье рассматриваются особенности профильного самоопределения старшеклассников и факторы, которые тормозят или стимулируют этот процесс. Освещается роль семьи, детско-родительских отношений, стилей семейного воспитания в формировании личности старшего школьника и их связь с профильным самоопределением старшеклассников.

Ключевые слова: профильное самоопределение, юношеский возраст, возрастной кризис, идентичность, детско-родительские отношения, семейное воспитание.

THE SUMMARY

CHILD-PARENTS RELATIONSHIPS SYSTEM AS A FACTOR OF INTERRELATION BETWEEN UPPER-FORMERS' PROFESSION-ORIENTED SELF-DEFINITION AND TYPES OF FAMILY RELATIONSHIPS.

The article is devoted to the peculiarities of upper-formers' profession-oriented self-definition and factors that promote or put a brake on the process. The role of the family, child-parents relationships, styles of family upbringing in the formation of the Personality of upper-former as well as their connection to upper-formers' profession-oriented self-definition are enlightened.

Key-words: profession-oriented self-definition, adolescent age, age crisis, identity, child-parents relationships, family upbringing.

УДК 373.2.013.75

ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

ГАРДУБЕЙ М.В., БАРНА Х.В.
Мукачівський державний університет

Стаття присвячена розкриттю сутності експерименту як засобу організації науково-пізнавальної діяльності молодших дошкільників. Виокремлено етапи розвитку експериментальної діяльності у дошкільному закладі.

Ключові слова: предметно-маніпулятивна діяльність, орієнтовно-дослідницька (пошукова) діяльність, експеримент, молодший дошкільний вік.

Згідно з діяльнісною парадигмою в освіті, розвиток особистих якостей та психічних процесів дошкільника відбувається паралельно з оволодінням практичними навичками, прийомами пошукової діяльності. Таким чином, в оновленому реформованому дошкільному навчальному закладі дитина повинна оволодіти знаннями та практичними навичками. Молодший дошкільний вік є найбільш сенситивним для формування означених якостей, оскільки саме в цьому віці відбувається становлення мотиваційної, діяльнісної та когнітивної сфер особистості.